

ANADOLU GÜZEL SANATLAR LİSELERİNDE SES PROBLEMLERİ

Doç. Dr. Ş. İlknur OKATAN*

Profesyonel anlamda ses eğitimine başlama yaşının kızlarda 16, erkeklerde 18 olduğu bilimsel verilere dayanılarak saptanmış bir gerçektir. Nitekim daha birkaç gün önce katıldığım bir sempozyumda konuşan şan pedagogu Sparber(1995) da bu konuya yukarıda belirtildiği şekilde değinmiştir. Bu nedenle, sözlerime başlarken, Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin alan dersleri araştırma ses eğitimi dersinin değil de solfej ve koro derslerinin konulmuş olmasını çok isabetli bir karar olarak kabul ettiğimi vurgulamak istiyorum. Bununla beraber, gerek solfej gerekse koro öğretmenlerinin çağdaş ses eğitimi kurallarını dikkate almamaları halinde, çoğunluğu henüz mutasyon dönemini yaş cımakta olan öğrencilerin gelecekteki ses performansını negatif yönde etkileyecek kusurlara yol açılması kaçınılmaz olur.

990 - 1050 yılları arasında yaşamış bir ses eğitimcisi olan Guido von Arezzo, bu gerçeği zamanımızdan 950 yıl önce görmüş olmalı ki daha o yıllarda solmizasyonun yani bugünkü terminoloji ile solfejin temellerini atmıştır. Dolayısıyla ben de bir ses eğitimcisi olarak solfej ve koro çalışmalarında uyulması gereken modern ses eğitimi kurallarına dikkat çekmeyi ve yönetmelikle belirlenmiş olan mevzuatın uygulanması sırasında çıkabilecek sorunlara karşı çözüm önermeyi kendime bir görev sayıyorum.

Bu bağlamda, her şeyden önce ortaöğretim çağındaki çocuklarda seyreden mutasyon olayı hakkında kısa bir hatırlatma yapmamın yararlı olacağı kanısındayım. Buluş (puberte) insan hayatında en önemli devredir. Bütün vücutta anatomik ve fizyolojik değişiklikler olur. Larinks de bu devrede gelişir. Kadınlarda 22, erkeklerde 25 yaşında tam şeklini alan organ, ses değişiminden önce kız ve erkek çocuklarda aynı görünüştedir. Büyüme devresinde larinksteki ses dudakları tam kapanamaz, arada mutasyon üçgeni denilen bir açıklık kalır. Larinks kaslarında kontrol zayıflar. Büyümekte olan genç, sesini kullanırken, mutasyon döneminin özellikleri olan ses kısıklıkları ve aşırı ses kırılmaları dikkat çeker. Wilson (1987) Voice Problems of Children adlı kitabında (pp 119-124) mutasyon (ses değişimi) döneminde erkek çocuklarda sesin 1 oktav kadar, kız çocuklarda ise 3 ya da 4 yarım ton kadar pesleştiğini söylemektedir.

Diğer taraftan, 16 yaşını geçtiği halde hala çocuksu sesler çıkaran bazı gençlere de rastlanmaktadır. Bu durumda mutasyon gecikmesinden söz edilir. Larengolojik araştırmalar mutasyon gecikmelerinde anatomik bir bozukluk bulunmadığını, sorunun psikolojik nedenlere bağlı olduğunu göstermiştir. 17-18 Kasım 1995 günlerinde, Güzin Gürel - Sedat Gürel Vakfının düzenlediği bir sempozyumda konuşan Prof. Dr. Erwin Löhle mutasyon gecikmesi nedeniyle çocuksu bir sesle konuşan 17 yaşındaki bir gencin öksürdüğü zaman, öksürme sesinin normal bir yetişkinden farklı olmadığını belirtmiştir. Mutasyonun doğal bir olgu olduğu ve bireysel farklılıklar nedeniyle her öğrencide bu sürecin farklı uzunlukta olabileceği göz ardı edilmemelidir.

---

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitimi Bölümü Ses Eğitimi Öğretim Üyesi

Mutasyon konusunda kısa bir hatırlatma yaptıktan sonra şimdi de Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri'nin Müzik Bölümü'nde yapılan solfej ve koro çalışmalarında ortaya çıkabilecek sorunları vurgulayabilmek ve çözüm önerilerini irdeleyebilmek için, söz konusu liselerin amacını ve görevlerini tarifeden, 20.06.1993 gün ve 21613 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan "Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Yönetmeliğinin ilgili maddelerini gözden geçirmekte yarar görüyorum.

Madde 6- Okulun amacı ve görevleri şunlardır:

- a) Güzel sanatlar alanında ilgi ve yetenekleri olan öğrencilerin eğitimini sağlamak,
- b) Öğrencileri araştırıcı ve geliştirici çalışmalara yönleltmek, yetenekleri doğrultusunda seçenekli, bağımsız, doğru yorum ve uygulamalar yapabilecek kişiler olarak yetiştirmek,
- c) Öğrencilerin milli ve milletlerarası tarihi ve yeni sanat eserlerini tanımaları ve anlamalarına yardımcı olmaktır.

Bu maddenin uygulamaya geçirilebilmesi, söz konusu eğitim programlarında görevlendirilecek alan dersleri öğretmenlerinin, bizzat kendilerinin "bağımsız, doğru yorum ve uygulamalar" yapabilmelerine bağlıdır. Ayrıca bu madde, söz konusu öğretmenlerin "milli ve milletlerarası tarihi ve yeni sanat eserlerini tanımış ve anlamış olmaları" şartını da içinde taşımaktadır. O halde, şimdi de söz konusu yönetmeliğin 20. Maddesine bir göz atalım:

Madde 20- Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde görevlendirilecek sanat dersleri öğretmenlerinin; Orta öğretim Genel Müdürünün Başkanlığında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca görevlendirilecek, alanla ilgili birer uzman, Teftiş Kurulu Başkanlığından alanla ilgili birer müfettiş, Ortaöğretim ve Personel Genel Müdürlüklerince görevlendirilecek en az daire başkanı düzeyinde birer yetkili ile alanla ilgili en çok ikişer öğretim üyesinden oluşan komisyonca eserleri değerlendirilir ve adayların teorik ve uygulamalı sınavla seçimi yapılır.

Bu maddeyi Müzik Bölümü açısından değerlendirecek olursak, alan dersleri öğretmenlerini seçecek olan komisyonun kuruluşu aşağıdaki gibidir:

BAŞKAN

(Ortaöğretim Genel Müdürü)

1. Üye: Alanla ilgili uzman
(Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından)
2. Üye: Alanla ilgili müfettiş
(Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından)
3. Üye: Yetkili Daire Başkanı
(Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından)
4. Üye: Yetkili Daire Başkanı
(Personel Genel Müdürlüğü tarafından)
5. Üye: Alanla ilgili öğretim üyesi
(Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından)
6. Üye: Alanla ilgili öğretim üyesi
(Personel Genel Müdürlüğü tarafından)

Bu komisyonda 1. sırada görülen alanla ilgili uzman üye, 2. sırada görülen alanla ilgili müfettiş, 5. ve 6. sıralarda görülen alanla ilgili öğretim üyeleri tanımlamaları

müzik bölümlerindeki uzmanlık alanlarından hangilerini belirtmektedir? Bilindiği gibi Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde çeşitli alan dersleri vardır. Bunlar müziksel işitme-solfej, piyano, ana çalgı, müzik tarihi, müziksel yaratma, çalgı bakımı ve onarımı, ve koro olarak tanımlanmıştır. Yukarıda belirtilen komisyon bu alan derslerinden birini okutmak üzere başvuran adayların alanlarındaki yetkinliğini belirlemek üzere toplanacaktır. Dolayısıyla, yapılacak olan seçme sınavlarında görev alacak komisyon üyelerinin, adayların kendi alanlarındaki uzmanlık düzeyini değerlendirebilecek bir formasyona sahip olmaları gerekir. Söz konusu alan, çalgı eğitimi ise, komisyonda görev alacak en az üç üyenin o alanda teorik bilgi birikimine ve ileri derecede uygulama deneyimine sahip olması şarttır. Solfej ve koro öğretmeni seçme sınavlarında, bu konuya daha da önem verilmelidir. Çünkü, solfej ve koro derslerinde öğretmen ve öğrenciler seslerini kullanacaklardır. Bu çalışmalar sırasında öğretmenin hem kendi sesini hem de öğrencilerin seslerini koruyarak kullanmaları konusunda uzman olması gerekir. Buna dikkat edilmediği takdirde, komisyonun, ortaöğretim çağındaki çocuklarda sesin psikolojik ve patolojik özelliklerini algılayabilecek ve sorunlarını çözebilecek nitelikteki alan dersi öğretmenlerini seçebilmesi mümkün olmayabilir. Çağdaş ses eğitimi alanında iyi yetişmiş bir uzman, sahip olduğu bilimsel verilere dayanan bilgilerinin ışığında, öğrencileri solfej okurken, koroda söylerken ve hatta konuşurken, seslerinin sağlıklı olup olmadığını anlayabilir. Bu nedenle, yaşlan gereği, mutasyon (ses değişimi) dönemini henüz tamamlamış, ya da halen bu süreç içinde bulunan yetenekli öğrencilerin problemlerini kavrayabilecek ve onların gelecekteki ses performansına zarar vermeyecek nitelikteki alan dersi öğretmenlerinin seçimi çok önemlidir.

Alan dersleri öğretmenlerinin müziğin belli bir alanında uzman olmalarının gereği, ilgili yönetmeliğin 10. ve 14. Maddeleri okununca daha da iyi anlaşılmaktadır, önce 10. Maddeyi gözden geçirelim:

Madde 10- Başvurusu kabul edilen öğrenciler, aşağıdaki esaslara göre yetenek sınavına alınırlar:

- a) Yetenek sınavı, ilgili bölümlerin alan öğretmenlerinden oluşan en az üç kişilik komisyon tarafından yapılır.
- b) Yetenek sınavları, alan özelliğine göre yazılı, sözlü ve uygulamalı olarak yapılır ve sonuçları puanla belirlenip değerlendirilir.
- c) En yüksek başarı puanından başlamak üzere sıralama yapılır. Sıralamaya göre Bölüm kontenjanları kadar öğrencinin kesin kaydı yapılır.

Bu maddenin sağlıklı olarak uygulanabilmesi, Görüldüğü gibi, alan dersi öğretmenlerinin çalgı eğitimi, ses eğitimi ve müzik kuramları alanlarında uzman olmamaları halinde mümkün değildir.

Yönetmeliğin 14. Maddesi ise aşağıda görüldüğü gibi başlar:

Madde 14. Alan uygulamaları ve etkinlikleri öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre ferdi veya grup halinde, öğretmen yönetiminde serbestçe yaptığı çalışmalarıdır....

Bu çalışmaların öğretmen yönetiminde olması doğaldır. Ancak işinin uzmanı olmayan bir öğretmenin bu çalışmaları nasıl yöneteceği de düşünülmelidir. Yönetmeliğin 16. ve 17. Maddeleri de aynı kuşkulandırmaktadır:

Madde 16- Sanat Eğitimi danışma ve program Geliştirme Kurulu Her Bölüm için ayrı ayrı olmak üzere. Okul Müdürünün başkanlığında ilgili Bölümün alan dersleri öğretmenlerinin katılımıyla oluşturulur.

Madde 17- Sanat Eğitimi Danışma ve Program Geliştirme Kurulunun görevi, okulun sanat eğitimi programlarının hazırlanması, uygulaması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak ve Bakanlığa önerilerde bulunmaktır.

Ayrıca, okuldaki sanat faaliyetlerinin belirlenmesi ve uygulanması konusunda öğrencilere rehberlik yapmak, bu faaliyetleri organize etmektir.

Sanat Eğitimi Danışma ve Program Geliştirme Kurulu, dönemlerin başında ve sonunda olmak üzere her ders yılında dört kez toplanır. Ayrıca gerekli hallerde Okul Müdürü'nün çağrısı ile de toplanabilir.

Her bir kurulun çalışmalarına yön vermek, yüksek öğretim kurumlarıyla işbirliği konusunda yardımcı olmak ve sanat eğitiminin temel felsefesi, amaç ve ilkeleri ile genel kapsam ve geliştirilmesi konusunda rehberliklerde bulunmak üzere; okulun bulunduğu ildek, üniversitelere bağlı güzel sanatlar fakülteleri, eğitim fakülteleri ve devlet konservatuarlarının ilgili bölümlerinin öğretim elemanları arasından üçer üyenin kurul toplantılarına danışman olarak katılmaları sağlanır.

Burada, öğrencilerin seslerini kullanmalarıyla ilgili konularda devlet konservatuarlarında görevli öğretim üyelerinin ne gibi bir katkısı olabileceği de üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Çünkü konservatuarlarda çalgı öğretimine çok küçük yaşlarda başlandığı için o alanda uzman olan öğretim üyeleri bulunabilir. Fakat ses eğitime profesyonel anlamda başlanabilmesi, öğrencinin mutasyon dönemini tamamlamış olmasına bağlı bulunduğundan, konservatuarlarda şan dersi veren sanatçıların(özel merakı yoksa) orta öğretim çağındaki öğrencilere yönelik uzmanlıkları yeterli olmayabilir. Ülkemizdeki birkaç büyük kentimizde bulunan devlet konservatuarlarında, bu alanda uzman olan öğretim üyeleri varsa da sayıları çok azdır.

Bu durum, Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde görevlendirilmiş olan solfej ve koro öğretmenlerinin çağdaş ses eğitimi alanında çok iyi yetişmiş olmalarını gerektirmektedir.

Solfej dersinin çağdaş ses eğitimi kurallarına göre işlenmesi

Bir dilin güzel kullanılabilmesi için sadece ünlü ve ünsüzlerin neler olduğunu ve sözcüklerin anlamını bilmek yeterli değildir. Nasıl ki bir yazıyı okurken ona canlılık kazandırabilmek, o dilin ulusal konuşma standartlarına uymaya bağlıysa, müzik dilinin seslendirilmesi olan solfej okuma da tıpkı bunun gibidir. Solfej dersinde öğrenci müzik yazısını frekans ve süre olarak doğru okumalıdır . Notaların ve diğer işaretlerin sadece adını değil, işlevlerini de doğru olarak bilmesi gerekir. Konuya ses eğitimi açısından baktığımız zaman, solfej okurken örneğin 440 frekanslı La sesinin, fiziksel olarak doğru seslendirilmesi gerektiği gibi fonasyon olarak da doğru söylenmelidir. Sesin gırtlakta meydana gelişine fonasyon denir. insanda gırtlığında fonasyon çok değişik şekillerde olabilir. Bunlar, havalı fonasyon, sert fonasyon, sıkıştırılmış fonasyon ve yumuşak fonasyon olarak sayılabilir. Solfej derslerinde uygulanacak fonasyon yumuşak fonasyondur. Bunun için nefesin doğru alınması, diyafram kasının kontrollü bir şekilde kullanılması, ses üretiminde ergonomi kurallarına uyulması gerekir. Ayrıca, yumuşak fonasyon, doğru rezonans ve doğru artikülasyon arasındaki koordinasyonun sağlanması şarttır. Bu çalışmalar sırasında öğrenciye nefesini kullanarak müzik yaptığını duyurmak ve düşündürmek gerektiğini Margareta Sparber özellikle vurgulamaktadır. Böylece

solfej öğretmeni öğrencilerine notaların sadece seslendirilmesi- ni öğretmekle yetinmeyecek, onların aynı zamanda sağlıklı bir müzikaliteye erişmelerini de sağlayacaktır Burada önemle vurgulanması gereken bir husus da, öğrencilerden ses genişliklerinin dışında bir performans beklenmemesidir.

Koro dersinin çağdaş ses eğitimi kurallarına göre işlenmesi

Bir müzik okulunun alan uygulamaları ve etkinliklerinin başında, okul korosunun çalışmaları ve konserleri gelmektedir. Anadolu Güzel Sanatlar liseleri için de okul koroları vazgeçilmez bir uygulama ve sergileme ortamı oluşturmaktadır. Bu yoğun çalışmaların, mutasyon dönemini henüz tamamlamakta olan gençlerle çok dikkatli olarak yapılması gerekir. Bu çalışmalarda koro öğretmeni çocukların ses ile ilgili her türlü sorunlarına eğilmek zorundadır. Her şeyden önce çocukların seslerini mümkün olduğu kadar isabetli bir şekilde sınıflandırmalı; fakat yapılan sınıflandırmada ısrar etmeyip devamlı kontrol altında bulundurmalıdır. Koro çalışmalarında öğretmenin, sesini doğru kullanması çok önemlidir. Çünkü çocuklar öğretmenlerini taklit ederler. Koro öğretmeni şarkı söylerken, çağdaş ses eğitimi kurallarına uymalı, duruş, nefes, fonasyon, entonasyon, artikülasyon ve rezonans yönleriyle çok güzel bir örnek oluşturmalıdır. Koro içinde sağlanacak olan disiplin, gençlerin sanata ve çalışmaya olan saygılarında önemli rol oynar. Koroya söyletilecek parçaların seçiminde koronun ses sınırları dikkate alınmalıdır. Çağdaş ses eğitimi bilimsel temellere dayanan bir eğitimidir. Bu eğitimi yeteri kadar alma fırsatını bulamamış olan koro öğretmenleri kendilerini yetiştirme imkanına her zaman sahiptirler. Bunu istemeleri bile öğrenmeleri için yeterlidir. Koro derslerinin işleniş sırasında öğretmen yönetmeliğin 17. maddesinde sözü edilen "sanat felsefesi" ile iyi bir bağlantı kurmalıdır. Koro dersi niçin yapılıyor? Daha uyumlu bir çok seslilik ve daha sağlıklı bir şarkı öğretimi nasıl yapılabilir? diye düşünülmelidir. Aksi halde yetersizliğinin farkında olmayan ya da farkında olup da bunu umursamayan bir koro öğretmeni, çocuklarda yetenek erozyonuna sebep olur.

Bu nedenle Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerine öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarının bir an önce çağdaş müzik eğitimi ve çağdaş alan eğitimi programlarına kavuşturulması gerekmektedir. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Ali Uçan ve Ayşe Meral Töreay'ın tarafından yapılan program hazırlama" konusundaki çalışma, bu türden yapılacak çalışmalara güzel bir örnek olabilir.

Sonuç olarak, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri'nin yöneticileri, ilgili alanlardaki uzmanlıklarını bilimsel olarak kanıtlamış olan sanat eğitimcileriyle birlikte çalışma fırsatını bulamadıktan takdirde, yönetmeliğin öngördüğü hedeflere ulaşılması mümkün değildir.

Sözlerimi, bazı eğitimcilerin eğitim hakkındaki görüşlerine değinerek bitirmek istiyorum. Leif ve Rustin (1980) eğitimi , "İnsanlığın bilgi ve görgülerinde geçerli saydığımız şeyleri, gelecek nesillere nakleden hatta ileride kaydedilecek tekamülü hazırlama iddiasında bulunan en üst görüş yüceliğini isteyen bir insan eseri" olarak tarif etmiştir. Ertürk (1984) ise "Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir" şeklinde bir tarif yapmıştır. Bu tanımlamalara göre, verilecek ses eğitimini, bireyin sesini kullanma davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme süreci olarak değerlendirebiliriz.

KAYNAKLAR

- Margareta Sparber(1995): Güzin Gürel- Sedat Gürel Vakfi I. Ses ve Ses hastalıkları Sim- pozyumu. 17-18 Kasım 1995.
- Guido von Arezzo (995-1050): Bakınız Music Lovers Encyclopedia (1903) USA sayfa 187.
- D. Kenneth Wilson (1987): Voice Problems of Children. Williams and Wilkins, 428 East Prestan Street Baltimore - 21202, USA. sayfa 119-124.
- Erwin Löhle (1995): Güzin Gürel- Sedat Gürel Vakfi I. Ses ve Ses Eğitimi Simpozyumu. 17- 18 Kasım 1995.
- Ali Uçan ve A. Meral Töreyn(1994): Bireysel Söyleme (Şan) ders prrogramı, Müzik Eğitiminde Program Hazırlama.(Basılmamış).
- J. Leif ve G. Rustin (1980) sayfa 9-10. Balanız: Muhsin Hesapçioğlu (1994) öğretim tike ve Yöntemleri. Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ
- S. Ertürk (1984): sayfa 12. Bakınız : Muhsin Hesapçı oğlu. Aynı eser. Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Yönetmeliği. Resmi Gazete. 20.06.1993 gün ve 21613 No.